

BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISIDA KASBIY ODOB MALAKALARINI SHAKLLANTIRISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

*Norqulov Shovkat Turg'unbayevich,
Guliston Davlat Pedagogika institute Pedagogika fakulteti dekani, dotsent*

Annotatsiya. Maqolqda Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisida kasbiy odob malakalarini shakllantirishning maqsad va vazifalari yuzasidan keng fikrlar va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Shaxs, pedagogika, kasbiy tayyorgarlik.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЭТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ВОСПИТАНИЯ

*Норкулов Шавкат Тургунмаевич,
Гулистанский государственный педагогический институт Декан педагогического факультета,
доцент*

Аннотация. В пословице много мыслей и мнений о целях и задачах формирования навыков профессионального этикета у будущего учителя физкультуры.

Ключевые слова. Личность, педагогика, профессиональная подготовка.

OBJECTIVES AND TASKS OF FORMING PROFESSIONAL ETHICS SKILLS IN THE FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHER

*Norkulov Shavkat Turgunmayevich,
Gulistan State Pedagogical Institute Dean of the Faculty of Pedagogy, associate professor*

Abstract. In the article, there are many thoughts and opinions about the goals and tasks of the formation of professional etiquette skills in the future physical education teacher.

Key words. Personality, pedagogy, professional training.

Pedagogika kollejarida o'quvchilarni pedagogik faoliyatga, mehnatga muhabbat ruhida tarbiyalash muhim vazifadir. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisining bu boradagi muvafaqqiyatining eng asosiy ko'rsatkichi, bu –dars sifatidir. Chunki xuddi ana shu dars jarayonida o'qituvchining kasb madaniyatini shaxsini, o'quvchilar bilan o'zaro munosabatini, mahoratini, o'z kasbiga bo'lgan e'tibor-qiziqishini, jismoniy tarbiya va sport sohasida bilimlarni egallab borishni kuzatish hamda ularga baho berish mumkin bo'ladi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi mehnatining ustuvorligi uch «nuqtaga tayanadi»:

birinchisi — o'qituvchining malakasi, madaniy va ma'naviy darajasi;

ikkinchisi — ta'lim oluvchilarning jismoniy barkamolligi uchun o'qituvchilarning ma'naviy javobgarligi;

uchinchisi — moddiy va ijtimoiy ta'minot, kelgusi avlodni garmonik rivojlanishga tayyorlashda o'qituvchi mehnatining ahamiyati malakali kadrlar tayyorlash orqali iqtisodiyotni ko'tarishdagi o'rni.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturida o'qituvchi shaxsiga muayyan talablar qo'yiladi, bular zamonaviy o'qituvchi modelini umumiy tarzda tashkil etadi. Quyidagilar asosiy talablar hisoblanadi:

o'qitishni uddasidan chiqish;

tarbiyalashning uddasidan chiqish;

shaxsiy sifatlar;

ta'lim oluvchilar bilimini ob'yektiv baholash va nazorat

qilishning uddasidan chiqish;

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining yuqoridagi talablarni uddalay olishiga o'z navbatida ko'pgina muhim omillar ta'sir etadi:

o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash va uning muhiti ;

o'qituvchining jismoniy- ruhiy va pedagogik tayyorgarligi;

kasbiy ma'lumot manbai sifatida barcha sport turlarini bilishi;

fanni chuqur bilishi, kasbiy vakolatlilik va iqtidor;

yangi pedagogik texnologiyalardan xabardorlik;

o'z ishini takomillashtirishga muntazam intilish;

uzluksiz ta'lim tizimi me'yoriy hujjatlarini yaxshi bilish;
kompyuter texnologiyasini egallagan bo'lish;
informatsiya bazasi va resurslar

Tarbiyalashning uddasidan chiqish o'qituvchining madaniyati va ma'naviyati, uning shaxsiy hulq-atvori va obro'siga, vatanparvarlik va burchini xis etishiga yuqori darajasiga tayanadi. Ta'lim oluvchilarda yaxlit olam qiyofasini, yuqori madaniyat, ma'naviyat va jahon miqyosida fikrlashni shakllantirish uchun o'qituvchi keng gumanitar va insonparvarona tayyorgarlikka, shuningdek o'quv tarbiya ishini tashkil qilish malakasiga ega bo'lishi lozim.

Shaxsiy sifatlar bo'lib, o'qituvchidagi talabchanlik va adolatlilik, xalollik va xayrixoxlik, mulozamatlilik va mutoyibani his etish hisoblanadi. Bu sifatlar ta'lim oluvchilar uchun o'qituvchining referentligi (qadriligi)ni belgilaydi.

Ob'yektiv baholashning uddasidan chiqish ta'lim oluvchilarning bilimi ruhiy-pedagogik ma'noda o'qita bilishlik va tarbiyalay olishlik bilan chambarchas bog'liqdir. Ob'yektiv baholash vositalariga nimaiki taalluqli bo'lsa, o'qituvchi ularni bilishi shart va a'lo darajada foydalanishi lozim. Bu reyting nazorat, standartlashtirilgan testlarni ishlab chiqish va qo'llashni uddalay olish va b.

Kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosati kasbiy tayyorgarlikni erkin ravishda tanlagan, yuksak kasbiy bilimga ega bo'lgan, o'z burchini chuqur his etgan holda ijtimoiy ahamiyatli vazifalarni uddalashga qodir, iste'dodi va maqsadlarini, o'sib kelayotgan avlod uchun mas'ullikni ijodiy idrok qiluvchi, jamiyat oldida o'z ijtimoiy - pedagogik ro'lini anglovchi har tomonlama rivojlangan shaxsni tayyorlab yetishtirishni nazarda tutadi. Buning uchun bo'lg'usi mutaxassislar - pedagog-o'qituvchilarda bu kasbni tanlashning nekbin ijtimoiy - shaxsiy motivlarini shakllantirishga alohida urg'u beriladi. Motiv - odamni extiyojlarni qondirish bilai bog'liq faoliyatga undash, faollikni qo'zg'ash va uning faqat yo'naltirilganligigina emas, balki xulq-atvorini xam belgilab berish bo'lib, qator tashki va ichki shart-sharoitlardan kelib chiqadi. Qisqasi, motiv - kishi extiyojlarini ro'yobga chiqaruvchi xatti-harakat va muomala xilini tanlashning anglangan sababidir. Shaxsiy ma'no tashuvchi ob'ektiv kadriyatlar, manfaatlar va ideallar motivning qo'zg'atuvchilari bo'lishi mumkin. Shaxs o'z oldiga vazifa va faoliyatning yangi motivlarini haddan ziyod ko'p qo'ygan xollarda o'zgaruvchanlik va o'sish unga xos xususiyat bo'ladi. Motiv shaxsning muayyan yo'naltirilganligini belgilab beruvchi sabablardan biridir. Bunda shaxsni yuksak darajada faol holatta keltirishga qodir bo'lgan omillar zarur. Bo'lg'usi o'qituvchilarda pedagoglik kasbini tanlashning ijtimoiy-shaxsiy motivlarini qanday qilib shakllantirish mumkin? Avvalo, quyidagi pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarur: o'tmishdagi, masalan,

- o'rta asr Sharqidagi va bugungi kundagi taniqli pedagoglar asarlaridan tegishli o'rnlarni hikoya qilib berish;
- o'quvchilarning maktab davrida pedagoglik kasbini tanlashlariga sabab bo'lgan motivlar ifodalangan xotira va hikoyalariga murojaat qilish;

- mamlakatimizda o'qituvchi kasbining roli hamda ahamiyatini, obro'-e'tibori va maqomini oshirishga yo'naltirilgan davlat kafolatlarini (hukumatning tegishli xujjatlari va «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»ga tayangan holda) so'zlab berish;

- o'qituvchining respublikamizda uzluksiz ta'lim tizimidagi bugungi ijtimoiy mavqeyini tushuntirib berish;
- o'qituvchi kasbi hamisha va, ayniqsa, bugungi kunda nufuzli ekanligini (respublika pedagogik nashrlaridagi maqolalardan foydalangan holda) hikoya qilib berish;

- pedagogik faoliyatning kasbiy-shaxsiy istiqbollari (oily ta'limda o'qish, kasbiy malaka oshirish, ilmiy o'sish, xizmatda yuqorilash) ochib berish;

- o'quvchilarga o'qituvchilik kasbi o'z-o'zini anglash va o'zini ro'yobga chiqarish asosiga qurilgan o'ziga xos ijodiy faoliyat ekanligini yetkazish;

- bo'lg'usi o'qituvchilar bilan kasbiy tayyorgarlik mazmuni va umum ta'lim, kasbiy- pedagogik hamda maxsus bilimlarni egallash haqida suhbatlar o'tkazish. (Bunda maqsadga qaratilgan tarbiya, shaxsni har tomonlama uyg'un rivojlantirish, pedagogik qiyofani shakllantirish va takomillashtirishning imkoniyatlari hamda istiqbollari xususida ham fikr yurtiladi;

- oliy o'quv yurti va pedagogik amaliyot sharoitlarida kasbiy-shaxsiy yutuqlarni dolzarblashtirish va ijtimoiylashtirish haqidagi hikoya-axborotlarni eshitish;

- bo'lg'usi o'qituvchilarni shaxsiy, kasbiy o'z-o'zini takomillashtirishga (boshqariladigan yoki mustaqil), buning uchun kasbiy-shaxsiy qiziqish bo'lishi zarurligiga ishonitirish.

Bo'lg'usi o'qituvchilarda pedagoglik kasbini tanlashning ijtimoiy - shaxsiy motivlarini shakllantirishda o'quvchilar e'tiborini shaxsiy hissiy-extiyojiy jihatga va ijtimoiy darajasiga qaratish muhimdir. Bunda mazkur

motivlarning pedagogik tayyorgarlik jarayonida asta-sekin anglanishi va faoliyat vaqtida, ayniqsa pedagogik amaliyot davrida o'quvchilar ongiga singishini, asosiy mezon – ijtimoiy – pedagoik faollikning holata o'z-o'zini baholashga muhtojligini nazarda tutish zarur. Bo'lg'usi o'qituvchilar bilan olib boriladigan, ularni pedagogik faoliyatga yo'naltiradigan, ijtimoiy-shaxsiy motivlarni anglashga asoslangan motivlash ishlarini tizimli rejali shaklda tasavvur etish mumkin.

O'quvchilar - bo'lg'usi o'qituvchilarda mutaxassislikni tanlashning ijtimoiy - shaxsiy motivlarini shakllantirish jarayonining shakli va tarkibiy - mazmuniy asoslari quyidagilarni hisobga olgan holda ishlab chiqiladi:

- zamonaviy ta'limning metodologik vazifalari;
- milliy dasturda pedagogik xodimlar shaxsiga qo'yilgan talablar;
- o'qitish sub'yekti shaxsi, jumladan, yosh psixologiyasi;
- motivlash nazariyasi, motivning o'suvchanligi;
- O'zbekistonda jismoniy tarbiya va sport sohasidagi muvafaqqiyatlar bilan tanishtirish;
- pedagogik xodimlar tayyorlashning bugungi holati;
- bo'lg'usi o'qituvchilar bilan olib boriladigan motivlash ishi psixologiyasi;
- o'quvchilarning kelajakni oldindan ko'ra bilgan holda o'z istiqbolini belgilashi;
- mazkur jarayonning pedagogik texnologiyasi;
- ijtimoiy faollik omili;
- qadriyatlarga asoslangan yondashuv va o'z-o'zini ob'yektiv baholash;

Quyidagilar jismoniy tarbiya o'quvchilarining pedagogik kasbini tanlashda ijtimoiy-shaxsiy motivlarning asosiy mezonlari hisoblanadi:

- bo'lg'usi o'qituvchilarning motivlash omiliga hissiy yondashuvi;
- manfaat va extiyoj;
- anglanganlik;
- kelajakni oldindan ko'ra bilgan holda o'z pedagogik tayyorgarligi natijalarini tashxislash;
- mazkur motivni faoliyatda, jumladan pedagogik faoliyatda ijtimoiylashtirish;
- bo'lg'usi o'qituvchining ijtimoiy-shaxsiy motivlarni bevosita faoliyatda - o'quv, auditoriyadan tashqari, jamoatchilik ishida, o'quv pedagogik amaliyotida ro'yobga chiqarishiga o'z bahosini berishi.

Shuni ta'kidlash lozimki, bo'lg'usi o'qituvchilarda kasb tanlashning ijtimoiy-shaxsiy motivlarini shakllantirishda o'quv-tarbiya jarayoni va har qanday faoliyatning asosi hamda zarur sharti sifatida manfaat ustivorlik qiladi. Aynan manfaat va motiv bo'lg'usi o'qituvchilar shaxsini o'quv-tarbiya jarayoniga rag'batlantiradi hamda yo'naltiradi, o'quvchilarning tafakkur qilish va intellektual-ijodiy faoliyatini, ularning kasbiy kelajakni yaratish va ijtimoiy pedagogik yo'naltirilganligini uyushtiradi hamda faollashtiradi. Biroq bulardan avval « hali kutilayotgan natijaga (ta'lim-tarbiya maqsadi va vazifalaridan kelib chiqqan holda) ko'rsatma hamda aniq mo'ljal bo'lishi zarur. Bo'lg'usi o'qituvchilarda ushbu tarkibiy-mazmuniy tizimda ijtimoiy-shaxsiy motivlarni shakllantirishda faqat tanlangan kasb, uning ijtimoiy-shaxsiy mohiyati yetarli darajada chuqur va anglangan bo'libgina qolmay, ijtimoiy qadriyatlarga mo'ljal ham mazmunli bo'ladi. O'quvchilar yuksak ijtimoiy faollik holatiga ko'tariladilar. Qolaversa, shaxsning ijtimoiy tarbiyasi yuz beradi. Shu tariqa ta'lim tizimiga qat'iy kasbiy yo'naltirilgan, o'qituvchi nomiga munosib va uni kasbiy iftixor sifatida qabul qiladigan ijtimoiy faol mutaxassis shakllantiriladi. Bo'lg'usi o'qituvchilar kasb tanlashining ijtimoiy-shaxsiy motivlari pedagog xodimlarni tayyorlash tizimida juda muhim omil bo'lib, ertangi mutaxassisning shaxs sifatida faolligini boshqarib boradi.

Bo'lg'usi o'qituvchilarni tanlangan kasbga faollashtirish tizimini quyidagicha ifodalash mumkin:

Bo'lg'usi o'qituvchilarning ijtimoiy-shahsiy motivlash faoliyatlarini quyidagicha jadvalda aks ettirish mumkin:

Bo'lg'usi o'qituvchilarning ijtimoiy-shahsiy motivlash faoliyati		
O'quv	Auditoriyadan tashqarida jamoat ishi	Pedagogik amaliyot davrida
Yakunlarni chiqarish		

Bo'lg'usi o'qituvchilarning o'z faoliyatini "Men" konsepsiyasi mazmuniga muvofiq holda baholash O'qituvchi tomonidan bo'lg'usi o'qituvchilarni o'quv, auditoriyadan tashqarida va pedagogic faoliyatini bosh mezon-ijtimoiy faollikka ko'ra tahlil etish hamda baholanishi

XULOSALAR. Jamiyat rivojlanishining hozirgi zamon bosqichida barkamol shaxsni tarbiyalash, uning jismoniy sifatlarini rivojlantirish, salomatligini ustahkamlash, ish qobiliyatlarini oshirish, jamoada qulay ruhiy muhitni yaratishning ko'p qirrali jarayonida jismoniy tarbiya bva sportning ahamiyati ortib borayotganligi kuzatilmoqda. Jismonan baquvvat, mard, botir insonlarni tarbiyalahga hissa qo'shadigan o'qituvchi-trenerlar faoliyati jismoniy tarbiya tizimida muhim o'qinni egallaydi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchi-murabbiyning kasb-pedagogik faoliyati ko'p qirralidir. U bir qator majburiyatlarning bajarilishini o'z ichiga oladi. Ular orasida quyidagilarni ajratish lozim:

o'quv-tarbiyaviy ishlar;

o'quvchilarning jismoniy tarbiya va sportga oid faoliyatlarini boshqarish;

sportga layoqatli va iqtidorli bolalarni saralash va ular bilan muntazam shug'ullanish;

dars, trenirovka hamda musobaqalarni moddiy-texnik ta'minlash;

kasbiy odob malakalarini egallash va shaxsiy kasbiy mahoratni oshirish.

Shuning uchu pedagogika kollejlarda jismoniy tarbiya bo'yicha kasb egallayotgan o'qituvchiga faqat o'z predmeti yuzasidan bilimlarga ega bo'lish kifoya qilmaydi., u pedagogka va psixologiyaga doir bilimlarni o'zlashtirish va ularni muntazam to'ldirib borish kerak.

Pedagogik faoliyat jarayonida o'qituvchi o'ta xilma-xil kasbiy va shaxsiy sifatlarini namoyon qiladi. Bu sifatlar bir-biri bilan bog'langan va o'qituvchining amaliy faoliyatida bir burun sifatid ayuzafa chiqadi. Shaxsiy sifatlar, maxsus bilimlar va kasbiy taribaning murakkab hamda ko'p qirrali birikmasini pedagogik qobiliyatlar deb atash qabul qilingan.

Pedagogik qobiliyatlarining shakllanishiga o'qituvchilar tayyorlaydigan o'quv yurtlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni katta ta'sir ko'rsatadi. Ammo har bir bo'lajak o'qituvchi o'zida pedagogik qobiliyatni rivojlantirish uchun zo'r ishtiyoqni namoyon qilishi erak. Chunki pedagogik qobiliyat pedagogik faoliyatning shartigina emas, balki natijasi hamdir.

Pedagoglik mahorati o'qituvchida kasbiy odobning mavjudligi bilan xarakterlanadi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisining umumiy ma'naviy tarbiyalanganlik pedagogik kasbiy odobning asosidir. Pedagogning kasbiy odobi- bu o'quvchilarga nisbatan pedagogik etikaning o'ziga xos amalga oshirilishidir. Kasbiy odob malakalari esa- bu o'qituvchining yuksak insoniylik, insonga mehribonlik, o'zini tuta bilish, sabr-bardosh, har qanday vaziyatlarda ham xayrixoxlik munosabatini o'rnatish olish kabilarni qamrab oluvchi ma'naviy xulq-atvordir. Pedagoglik odobuiga ega bo'lgan o'qituvchilar, ota-onalar, hamkasblari bilan bo'ladigan o'z munosabatlarini ustalik bilan boshqaradi.

Pedagoglik odogiga avvalo insonga chuqur hurmat namoyon bo'ladi. O'qituvchi o'quvchilarning tarkib topayotgan shaxsi bilan ish ko'radi va uning o'quvchilar bilan bo'ladigan barcha munosabati: insonga mumkin qadar ko'p talabchanlik va unga hisbatan mumkin qadar ko'p hurmat prinsipi asosida qurilishi kerak.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining bir qator kasbiy malakalari pedagoglik odobi bilan bog'langan. Bu pedagogik vaziyatni baholash, o'quvchilarning xususiyatini hisobga olish, pedagogik ta'sir ko'rsatish keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan samarani oldindan ko'ra bilish malakasidir. Pedagoglik odobi yuksak pedagogik mahorati mavjudligining belgisidir. Kasbiy odob malakalarini egallash bo'lajak o'qituvchidan o'z ustida puxta o'ylab ishlay olishni talab qiladi. Kollejda o'qib yurgan vaqtdan boshlab bo'lajak o'qituvchilar o'z hatti-harakatini doimo nazorat qilishi, qarashi, ishorasi bilan boshqalar harakatiga o'z munosabatini bildira bilishi kerak., ya'ni

pedagogik odobi o'qituvchida o'z tuyg'ularini ifoda qilishning sof tashqi malakalari mavjud bo'lishini ham nazarda tutadi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi, o'quvchilar sport faoliyatiga rahbarlik qila olish ko'nikma va malakalariga ega bo'lish bo'lishi lozim. Sport faoliyati sog'liqni mustahkamlash va bolalar organizmini chiniqtirishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning jismoniy rivojlanishlariga yordam beradi, ularning ishchanlik qobiliyatini oshiradi. Bu faoliyat turining o'ziga xos xususiyati, unda o'quvchilarning barchasi faol ishtirok etishidir. Shu sababli o'qituvchi o'quvchilarga ten ta'sir etish orqali ularning dars va drsdan tashqari sport faoliyati, sport bayramlari, harbiy sport o'yinlar, ommaviy musobaqalar, ochiq havodagi o'yinlarni tashkil etish malakalarini egallagan bo'lishi shart.

AMALIY TAVSIYALAR.

Pedagogika kollejlari bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilari tayyorlash tizimi muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'qituvchining kasbiy odob malakalarini shakllantirish imkoniyati kattadir. Jismoniy tarbiya va sportga oid bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkam egallash bilan birga bo'lajak o'qituvchilar sifatida o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish metodlari va vositalarini ham o'zlashtirib borishlari talab etiladi.

Pedagogika kollejlari o'tkaziladigan mutaxassislik fanlarini o'qitish jarayonida kollej o'quvchilarining kasbiy mahoratini takomillashtirishga oid o'quv maqsadlarini belgilash va uni amalga oshirishga alohida e'tibor qaratish zarur.

Pedagogika darslarida esa jismoniy tarbiya darslarida o'qituvchisida faoliyati va madaniyati, pedagogning kasbiy odob malakalarini shakllantirib borishga ahamiyat berish kerak.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi faoliyati shig'ullanuvchilarga bilim berish hamda bilimlarning egallanish jarayoni, harakat va malakalari va ko'nikmalarining shakllanishini boshqarib turishga qaratilganligi uchun o'qitishning har bir amaliy o'qituvchining o'qitish jarayonidagi yetakchilik qilish ahamiyati tamoyilini amalga oshirishni taqozo etadi. Shuning uchun ham bo'lajak o'qituvchilarda boshqarish texnikasini egallashga ahamiyat berish zarur bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI.

Abdullayev A, Xonkeldiyev Sh. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubi. Toshkent. O'z. J.T.I nashri 2006 yil.- 303 bet

Alisher o'g'li, A.M. (2024). UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOSINI O'RGANILGANLIGI. Miasto Przyszłości, 44, 543-549.

Alisherovich, A. F. A. A. F. (2023). JISMONIY YUKLAMA TO'G'IRISIDA UMUMIY TUSHUNCHA VA JISMONIY MASHQLAR YUKLAMASINING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI. Scientific journal of the Fergana State University, (5), 112-112.

Usmonxo'jayev T, Yusupov B va boshqalar. Jismoniy tarbiya (kasb hunar ta'limi kollejlari uchun darslik) Toshkent. O'qituvchi. 2008 yil. -208 bet

Usmonxo'jayev T, Arzumanov S. Qodirov b. Jismoniy tarbiya (7-8 sinflar uchun darslik) Toshkent. O'qituvchi. 2001 yil.- 152bet

Xolliyev I. Xusanov J. Kasb-hunar ta'limi: texnologiya ma'naviyat. Mahorat. Toshkent. O'qituvchi. 2003 yil. -256 bet

Ochilova N Istiqloldagi ta'lim mazmunini modernizatsiyalashning didaktik asoslari. Toshkent. Fan. 2009 yil. -239 bet

Очилова Н Ўқитувчи одоби. Ўқув қўлланма. Тошкент. Ўқитувчи. 1997 йил. 136 бет

Karimova F.A. Sport kurashi nazariyasi. Va uslubiyoti Toshkent. O'z DJTI. nashriyoti. 2001 yil.-285bet.

Xushmuradova I. Kasb-hunar kolleji o'quvchilarida ma'naviy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari .Avtoreferat. TDPU. 2008.

Ziyomammedov B. Pedagogik mahorat asoslari. Toshkent. Tib kitob 2009 182 bet

Ahmatov S. Uzluksiz ta'lim tizimida ommaviy sport –sog'lomlashtirish ishlarini samarali boshqarish. T.2005 yil

Qurbonov.R. Jismoniy tarbiya va sport. Turizm. O'zbekiston milliy ensklopediyasi. 2006 12-tom. 360-368 betlar.

Allaberganov.A. A.Akobens.G.E. Kasb etikasi va psixologiyasi. Toshkent Cho'lpon.2007.120 bet.